

ІНТЕГРАЦІЯ ФАХОВИХ І ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИХ ЗНАНЬ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ МОБІЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВИКЛАДАЧА В УМОВАХ МАГІСТРАТУРИ

INTEGRATION OF PROFESSIONAL, PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL KNOWLEDGE IN FORMATION OF PROFESSIONAL AND PEDAGOGICAL MOBILITY OF THE FUTURE LECTURER IN THE CONDITIONS OF MASTERS DEGREE

Підготовка високопрофесійних викладачів є важливим завданням, яке вирішують заклади вищої освіти України. Провідною формою такої підготовки виступає магістратура (в яку через можливість зарахування на умовах перехресного вступу, можуть вступати особи з непедагогічної освітою), а критерієм якості – рівень професійно-педагогічної мобільності.

В умовах обмежень, які накладає сучасне законодавство на освітній процес в магістратурі (обсяг освітньо-професійної (наукової) програми, аудиторне навантаження студентів на тиждень тощо) формування професійно-педагогічної мобільності передбачає інтеграцію фахових і психолого-педагогічних знань при навчанні майбутніх викладачів. Відомо, що інтеграція – це комплексне міждисциплінарне наукове поняття, яким оперує низка гуманітарних наук: соціологія, філософія, педагогіка, психологія.

Це вимагає внесення відповідних змін у змістовних модулях дисциплін освітніх програм та введення до навчальних планів авторських дисциплін (інтегрованих курсів). Так до навчального плану спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» нами введено авторську дисципліну «Професійно-педагогічна мобільність викладача» (інтегрований курс).

Для прикладу, тема «Дидактичні принципи та наукові підходи у формуванні професійно-педагогічної мобільності» цієї дисципліни інтегрована із змістовим модулем «Дидактика» (теми «Законои, закономірності і принципи навчання», «Методи навчання») дисципліни «Загальна педагогіка», а тема «Інноваційні технології у формуванні професійно-педагогічної мобільності» із змістовними модулями дисципліни «Методика навчання загальнотехнічних дисциплін: інноваційні технології». Вивчення дисципліни «Професійно-педагогічна мобільність викладача» сприятиме опануванню майбутніми викладачами теорією і практикою професійно-педагогічної мобільності.

Подальші дослідження буде присвячено розробці методики організації педагогічного експерименту та завдання дослідження.

Ключові слова: мобільність, професійна мобільність, професійно-педагогічна мобіль-

ність, інтеграція, принципи дидактичної інтеграції, магістратура, викладач.

The training of high-level lecturers is an important task that is solved by higher education institutions of Ukraine. The leading form of such training is the magistracy (in which, due to the possibility of enrollment on the terms of the cross-entry, can enter persons with non-pedagogical education), and the criterion of quality is professional and pedagogical mobility.

Under the constraints imposed by modern legislation on the educational process in the magistracy (the volume of educational and professional (scientific) programs, the student load per week, etc.) the formation of professional and pedagogical mobility involves the integration of professional and psychological and pedagogical knowledge in the training of future lecturers. It is known that integration is a complex interdisciplinary scientific concept, which operates a number of humanities: sociology, philosophy, pedagogy, psychology. This requires making appropriate changes in the content modules of the disciplines of educational programs and the introduction into the curricula of the author's disciplines (integrated courses).

So, to the curriculum of the specialty 011 "Educational, pedagogical sciences" we introduced the author's discipline "Professional and pedagogical mobility of the lecturer" (integrated course). For example, the topic "Didactic Principles and Scientific Approaches in the Formation of Professional and Pedagogical Mobility" of this discipline is integrated with the content module "Didactics" (topics "Laws, Principles and Principles of Education", "Methods of Learning") of the discipline "General Pedagogy", and the topic "Innovative technologies in the formation of professional and pedagogical mobility" with the content modules of discipline "Methodology of teaching general technical disciplines: innovative technologies".

The study of the subject "Professional and pedagogical lecturer mobility" will facilitate the mastery of future lecturer in the theory and practice of professional and pedagogical mobility. Further research will be devoted to the development of a methodology for organizing a pedagogical experiment and a research objective.

Key words: mobility, professional mobility, professional and pedagogical mobility, integration, principles of didactic integration, magistracy, lecturer.

УДК 378.1

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-14-1-43>

Ієвлев О.М.,

канд. тех. наук, доцент,
доцент кафедри педагогіки
та соціального управління
Національного університету
«Львівська політехніка»

Постановка проблеми в загальному вигляді.

Підготовка високопрофесійного викладача є важливим завданням, яке вирішують заклади вищої освіти України.

Провідною формою такої підготовки виступає магістратура, в яку через можливість зарахування

на умовах перехресного вступу, можуть вступати особи з непедагогічної освітою.

При цьому фах майбутнього викладача визначається, за звичай, його базовою освітою, яка здобута на першому (бакалаврському)/ другому (магістерському) рівні вищої освіти. Присвоєння

такому фахівцю академічної та (або) професійної кваліфікації «викладач» відбувається по завершенні його навчання в магістратурі [1].

За цих умов провідним критерієм якості підготовки майбутнього викладача виступає рівень його професійно-педагогічної мобільності

Водночас існують певні обмеження, які накладає сучасне законодавство на освітній процес в магістратурі. Так обсяг освітньо-професійної (наукової) програми підготовки магістра становить рівно 90 (120) кредитів ЄКТС. Також нормативно обмежується й аудиторне навантаження студентів на тиждень.

Саме тому формування професійно-педагогічної мобільності передбачає інтеграцію фахових і психолого-педагогічних знань при навчанні майбутніх викладачів в умовах магістратури.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Теорія інтеграції спершу набула популярності у філософії. У педагогіці поняття «інтеграція» з'являється вперше у 80-ті роки та частково вбирає до себе поняття «міжпредметні зв'язки».

Міжпредметні зв'язки у навчанні, на думку Н. Яригіної, є конкретним виразом інтеграційних процесів, які відбуваються сьогодні в науці і в житті суспільства. міжпредметні зв'язки виконують у навчанні методологічну, освітню, розвиваючу виховну та конструктивну функції [18]. З іншого боку, деякі вчені визначають міжпредметні зв'язки як дидактичну вимогу.

Проблема інтеграції змісту підготовки фахівця досліджувалася такими вченими: П. Атутов, А. Бєляєва, І. Богданова, Р. Гуревич, Л. Дольнікова, Л. Джулай, В. Жигір, Ю. Ізмайлова, І. Козловська, Ю. Козловський, В. Моргун, М. Опачко, Л. Сліпчишин, Т. Якимович, І. Яковлев та інші.

Як справедливо вказує І. Козловська, з 90-х років в Україні теорія інтеграції розпочала активно розвиватися у дидактичному аспекті. На цьому етапі поняття інтеграції адаптувалося із загальнонаукового у педагогічне, відкриваючи новий напрям дослідження в освіті, який базується на принципі інтегративності та інтегративному підході до навчально-виховного процесу [8, с. 71].

У системі освіти інтеграція забезпечує взаємодію і взаємопроникнення гомогенних і гетерогенних компонентів, наприклад, методів, форм, змісту, ідей, предметів тощо. В основі інтегративного підходу до побудови освітніх систем лежить усвідомлення необхідності інтеграції цілей, методів і форм навчання, змісту, видів діяльності, властивостей, якостей, знань і умінь особистості [16, с. 49].

З точки зору закономірностей розвитку сучасної дидактики, як справедливо зазначає Р. Гуревич, є всі підстави констатувати факт все більшого прояву в ній інтеграційних процесів [4, с. 97].

Відповідно до словника «Професійна освіта» інтеграція навчання визначається як «відбір та

об'єднання навчального матеріалу з різних предметів для цілісного і різнобічного вивчення важливих наскрізних тем (тематична інтеграція). Може бути повною, коли створюють інтегровані курси на підставі об'єднання в єдине ціле знань з різних загальноосвітніх і спеціальних предметів (наприклад, фізики з електротехнікою; хімії з технологією хімічного виробництва)» [13, с. 129].

Підхід, який передбачає інтеграцію знань широко використовується у педагогіці. Так на думку Ю. Ізмайлової, інтеграція веде до усвідомлення психолого-педагогічних знань як системи і одночасно як основи професійної підготовки, що збільшує обсяг взаємодії між психолого-педагогічними дисциплінами, проте передбачає збереження їх автономності [7, с. 9-10]. Водночас інтеграція педагогічних, психологічних і управлінських знань, на думку В. Жигір, як правило, пов'язана з узагальненням, ущільненням, концентрацією, які спричинені необхідністю покращення і полегшення зберігання, передачі, засвоєння і використання цих знань, а також з їх упорядкуванням, класифікацією, систематизацією, взаємопроникненням різних методів пізнання і моделюванням, відтворенням цілісності складно організованих об'єктів [6].

В той же час реалізація ідей інтеграції передбачає, на думку Л. Сушенцевої, докорінну перебудову не лише педагогічного мислення, а й усієї системи освіти, вихід педагога за межі власного предмета. Основою інтеграції фундаментальних і психолого-педагогічних знань є спільність ідей, теорій, законів, закономірностей окремих наук, способів їх використання в продуктивній праці людини [17, с. 239].

Інтеграційні процеси, в умовах розробки і впровадження нових професійних стандартів на базі компетентнісного підходу, відіграють важливого значення в організації освітнього процесу вищої школи.

Існують такі форми інтеграції (за Н. Булгаковою): *об'єктивна інтеграція* – це поєднання одного об'єкта вивчення в різних курсах чи темах, розділах; *понятійна інтеграція* охоплює теми або курси, що розкривають зміст загальнонаукових понять; *теоретична (концептуальна) інтеграція* – це формування змісту навчання, в якому систематизуючим чинником є певна наукова теорія або концепція; *методологічна інтеграція* включає як філософську методологію, так і методи та підходи наукового пізнання (системний підхід, спостереження, моделювання, прогнозування тощо); *проблемна інтеграція* охоплює різні міждисциплінарні проблеми; *діяльнісна інтеграція* ґрунтується на синтезі знань, умінь, необхідних для виконання певної діяльності; *практична інтеграція* орієнтована на розгляд процесів (або продуктів), що виникли як наслідок науково-технічного

прогресу і для вивчення потребують використання знань з різних галузей науки; *психолого-педагогічна інтеграція* полягає у спеціальній організації інформації згідно з теоретичними моделями процесу навчання, розробленими у психології та дидактиці; *зовнішня інтеграція* – це опис явищ у зовнішньому середовищі, який використовується для формування початкових інтегративних знань [3, с. 16–17].

Систематизація знань у сфері використання інтегративного підходу у контексті парадигмальних концепцій, на думку М. Опачко та С. Русник, дозволяє виокремити такі напрями інтеграції: інтеграція у змісті (змістова), процесі (процесуальна) і результатах (результативна) підготовки [11, с. 153].

Реалізація принципу інтеграції передбачає, на думку Л. Дольнікової, укрупнення професійних дисциплін, усунення дублювання змісту та урахування інтегрованих зв'язків фундаментальних і професійних дисциплін [5, с. 277].

Це дозволить включити до навчальних планів магістрів дисципліни зміст яких спрямований на формування професійно-педагогічної мобільності.

При підготовці педагогів професійного навчання І. Осіповою та М. Черепановим визначено такі умови інтеграції: 1) зміст однієї з дисциплін пов'язано з процесом викладання, з підвищенням якості викладання 2) зміст однієї з дисциплін пов'язано з розвитком особистості учня, його творчого потенціалу; 3) зміст однієї з дисциплін пов'язано з розвитком міжособистісних, соціальних відносин [12, с. 20–21].

Відповідно до цього підходу вивчення окремих дисциплін навчального плану може бути пов'язано з формування різних складових (компонентів) професійно-педагогічної мобільності.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Інтеграція використовується при вирішенні завдань із формування мобільності в дослідженнях вітчизняних та закордонних вчених.

Так, для розв'язання встановлених у дослідженні протиріч, Ю. Сачук запропонувала використовувати інтеграцію змісту фахових навчальних дисциплін у руслі насичення навчальних модулів і тем питаннями пов'язаних соціально-професійною мобільністю майбутніх викладачів [15, с. 138].

Принцип інтеграції дозволяє, на думку Ю. Біктуганова, розглядати проектну діяльність вчителя і учнів в єдності змістовної, структурної та організаційної діяльності, що відображає міжпредметні і внутрішньопредметні зв'язки [2, с. 16].

Досліджуючи питання, пов'язані із формуванням інтелектуальної мобільності, Г. Міхненко вказує, що найпоширенішими варіантами інтеграції змісту і посилення міждисциплінарних зв'язків є такі:

1) введення системи інтегративних курсів, що доповнюють навчальний план спеціальності. Ці

курси можна включити в навчальний процес за рахунок годин, відведених на дисципліни за вибором студентів;

2) перетворення існуючих дисциплін, що мають синтетичний характер, на інтегративні, введення в зміст цих дисциплін вищевказаних знань [10, с. 59].

В той же час вирішення питань пов'язаних із формуванням професійно-педагогічної мобільності майбутніх викладачів вимагає дослідження інтеграції фахових і психолого-педагогічних знань при їх навчанні в умовах магістратури.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Скористаємося підходом до формування професійної мобільності В. Міщенко, який вказує, що для цього доцільно слід використовувати такі основні принципи дидактичної інтеграції [9, с. 258–259]:

1) принцип цілісності, що характеризується виникненням якісно нових знань і умінь студентів після проходження інтегративних курсів, причому ці знання у них не можуть сформуватися при роздільному вивченні інтегрованих предметів. Отже мова може йти при введення до освітніх програм авторських дисциплін пов'язаних із формуванні професійно-педагогічної мобільності;

2) принцип науковості, який враховує реальні можливості взаємопроникнення елементів різних навчальних предметів з позиції сучасних гносеологічних і загальнонаукових поглядів. Це уможливує введення до дисциплін освітньої програми питань (змістовних блоків) пов'язаних із професійно-педагогічною мобільністю;

3) принцип зв'язку змісту інтегрованих курсів навчання з майбутньою практичною професійною діяльністю. Він передбачає забезпечення комплексного формування у студентів як психолого-педагогічних, так і професійних знань і умінь в їх нерозривному взаємозв'язку. Реалізація цього принципу пов'язана з формуванням як діяльнісної, так і особистісної складових професійно-педагогічної мобільності;

4) принцип наступності та послідовності, який спрямований на закріплення у студентів в процесі проходження інтегрованого курсу, тих знань, які були отримані ними раніше при проходженні спеціальних курсів. Реалізація цього принципу в умовах магістратури частково пов'язана з актуалізацією програмних результатів навчання базової освіти майбутніх викладачів.

Автор розглядає інтеграцію фахових і психолого-педагогічних знань у формуванні професійно-педагогічної мобільності на прикладі підготовки магістрів спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки».

Така інтеграція передбачає включення до навчальних дисциплін освітньої програми інформації пов'язаної із професійно-педагогічною мобільністю (її діяльнісної та особистісної складових), що реалізує принцип науковості.

Так, під час вивчення дисципліни «Загальна педагогіка» питання пов'язані із поняттям професійно-педагогічної мобільності вивчаються у темі «Проблеми формування, виховання і розвитку особистості», а дисципліни «Андрагогіка» розкриті у темі «Освіта дорослих у контексті інтегрованого підходу». До того ж питання, пов'язані із особистісною складовою професійно-педагогічної мобільності, розглядаються у змістовному модулі «Теорія виховання», а діяльнісної – у змістовному модулі «Теорія навчання» (дисципліна «Загальна педагогіка»).

В той же час питання, пов'язані з формуванням професійно-педагогічної мобільності (модель її формування), вивчається у дисципліні «Методика навчання загальнотехнічних дисциплін: дидактичне проектування». Практичні питання пов'язані із формуванням професійно-педагогічної мобільності – в дисципліні «Методика навчання загальнотехнічних дисциплін: інноваційні технології», а правила діагностики рівня її сформованості – у дисципліні «Методика навчання загальнотехнічних дисциплін: контроль якості та тестування».

Принцип наступності та послідовності реалізується шляхом введення до навчального плану спеціальності дисципліни «Професійно-педагогічна мобільність викладача» (інтегрованого курсу) [14]. Для прикладу, тема «Дидактичні принципи та наукові підходи у формуванні професійно-педагогічної мобільності» цієї дисципліни інтегрована із змістовим модулем «Дидактика» (теми «Закони, закономірності і принципи навчання», «Методи навчання») дисципліни «Загальна педагогіка», а тема «Інноваційні технології у формуванні професійно-педагогічної мобільності» із змістовними модулями дисципліни «Методика навчання загальнотехнічних дисциплін: інноваційні технології».

Опановуючи дисципліну «Професійно-педагогічна мобільність викладача» студенти до того ж вивчають питання пов'язані із видами професійної мобільності та їх роллю у професійній діяльності педагога в умовах інформаційного суспільства; системою роботою закладу вищої освіти з формування професійно-педагогічної мобільності тощо.

Принцип зв'язку змісту інтегрованих курсів навчання з практичною професійною діяльністю майбутнього викладача реалізується під час проведення семінарських занять з дисципліни «Професійно-педагогічна мобільність викладача», зокрема роботою над проектом «Я – майбутній викладач»; виконання практично-орієнтованих завдань на семінарських (практичних) заняттях інших дисциплін навчального плану; проходження практик студентами у закладах освіти.

Висновки. Професійно-педагогічної мобільності виступає критерієм якості підготовки майбутнього викладача. Формування професійно-педагогічної мобільності майбутнього викладача

передбачає інтеграцію фахових і психолого-педагогічних знань. Це вимагає внесення відповідних змін у змістовних модулях дисциплін освітніх програм та введення до навчальних планів авторських дисциплін (інтегрованих курсів). Так до навчального плану спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки» нами введено авторську дисципліну «Професійно-педагогічна мобільність викладача» (інтегрований курс). Вивчення цієї дисципліни сприятиме опануванню майбутніми викладачами теорією і практикою професійно-педагогічної мобільності.

Подальші дослідження буде присвячено розробці методики організації педагогічного експерименту та завдань дослідження.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Стаття 5. Рівні та ступені вищої освіти. Стаття 55. Основні посади наукових, науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів вищої освіти та порядок їх заміщення // Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 №1556-VII (із змінами і доповненнями) / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 06.07.2019).
2. Биктуганов Ю.И. Развитие профессиональной мобильности учителя средствами проектной деятельности в системе дополнительного образования : автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. М., 2013. 22 с.
3. Булгакова Н.Б. Викладацька діяльність в умовах інформаційного суспільства. *Вісник НАУ. Серія: Педагогіка. Психологія. зб. наук. пр. К.* : Вид-во Нац. авіац. ун-ту «НАУ-друк», 2010. Вип. 3. С. 13–19.
4. Гуревич Р.С. Інтеграція наукових знань у підготовці майбутнього вчителя технологій // *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи* : зб. наук. пр. М-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. К. : Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2015. Вип. 51. С. 97–103.
5. Дольнікова Л.В., Цубов Л.В. Організаційно-педагогічні умови формування системи інтегрованих знань студентів як передумови підвищення їх фахової компетенції. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку.* 2012. № 739. С. 273–278. Url: <http://ena.lp.edu.ua:8080/handle/ntb/17281> (дата звернення: 03.07.2019).
6. Жигір В.І. Інтеграція змісту педагогічної й управлінської підготовки майбутнього педагога як менеджера. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Педагогіка.* 2015. Вип. 5. Url: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vnadped_2015_5_7 (дата звернення: 03.07.2019).
7. Измайлова Ю.М. Интеграция теоретических и практических психолого-педагогических знаний как средство совершенствования профессиональной подготовки будущих инженеров-педагогов: автореф. дис. ... к. пед. наук: 13.00.08. Саратов, 2006. 25 с.

8. Козловська І., Якимович Т. Історичний досвід інтеграції змісту трудового навчання кінця XX – початку XXI століть. *Педагогічні інновації у фаховій освіті: Збірник наукових праць*. Вип. 1 (7). Ужгород, 2016. С. 65–74. Url: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/18327> (дата звернення: 08.07.2019).

9. Мищенко В.А. Роль принципів дидактичної інтеграції знань в формуванні професійної мобільності студентів в умовах гуманізації освіти. *Сибирський педагогічний журнал*. 2011. № 2. С. 255–260.

10. Міхненко Г.Е. Формування інтелектуальної мобільності майбутніх інженерів в умовах освітнього середовища технічного університету: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2016. 245 с.

11. Опачко М., Русин М. Інтегративний підхід у підготовці майбутніх фахівців: аналіз досвіду впровадження та перспективи використання: *Педагогічні інновації у фаховій освіті: Збірник наукових праць*. Вип. 1 (7). Ужгород, 2016. С.145–155. Url: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/18327> (дата звернення: 04.07.2019).

12. Осипова І.В., Черепанов М.А Реализация принципа интеграции при подготовке педагога профессионального обучения. *Вестник Учебно-методического объединения по профессионально-педагогическому образованию*. Екатеринбург, 2003. Вип. 1 (32). С. 18–24.

13. Професійна освіта : словник : навч. посіб. / [уклад. С.У. Гончаренко, І.А. Зязюн, Н.О. Талалуєва

та ін.]; за ред. Н.Г. Ничкало. К. : Вища школа, 2000. 380 с.

14. Робоча програма навчальної дисципліни «Професійно-педагогічна мобільність викладача» (інтегрований курс) для здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 011 «Освітні, педагогічні науки». Розробник Ієвлев О.М. Львів : Національний університет «Львівська політехніка». 2018. 14 с.

15. Сачук Ю.Є. Формування соціально-професійної мобільності майбутніх викладачів інформатики в процесі магістерської підготовки : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Луцьк, 2017. 267 с.

16. Стычкова В.И. Формирование профессиональной мобильности студентов-логистов средствами иностранного языка: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.08. Самара, 2016. 176 с.

17. Сушенцева Л.Л. Теоретико-методичні засади формування професійної мобільності майбутніх кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. К., 2012. 559 с.

18. Ярыгина Н.А. Формирование профессиональной мобильности специалиста в постиндустриальной экономике на основании межпредметных связей экономических дисциплин. *Вісник Черкас. ун-ту. Сер. Пед. науки*. 2010. Вип. 189, ч. 2. С. 20–27. Url: intellect-invest.org.ua/rus/pedagog_editions_e-magazine_pedagogical_science_vypuski_n4_2010_st_9 (дата звернення: 09.07.2019).